

Konu: **Bilim**
Yazı: **02**

Düşünceyi düşünmek

Doç. Dr. Haluk Berkmen

Düşünüyorum, ama **nasıl düşünüyorum?** ve daha da önemlisi, **neden düşünüyorum?**

Nasıl düşünüyorum? Sorusuna yanıt arayan pek çok insan şu sonuca varmış: "İnsanlar kavramlarla düşünür" Kavram olmasa düşünce de olmaz. Kavram ise bir soyutlamadır. Aklımızın bir konuyu veya olayı kavrayabilmesi için gerekli olan düşünce birimlerine **kavram** diyoruz. "Kavram" bir sözcük olsa da bir tasarımdır. Zihnin soyut bir yorumudur.

Demek ki, düşünürken hem soyut kavramlar üretiyoruz, bir de üstelik onlarla oynayıp yorumlar yapıyoruz. Daha da ilginç, bu yorumlara kendimiz de inandığımız gibi, yorumlarımızın doğruluğuna diğer insanları da ikna etmeye çalışıyoruz. İlginç doğrusu.

Kavramlarla bir mantıksal yapı oluşturmaya "bilimsel düşünce" veya "felsefi düşünce" diyoruz. Birinde doğa ile bir ilişki kurma çabası var, diğerinde (felsefede) bu çaba dahi yok. Bu iki tür düşünce yapıtı, tutarlı ve saygın bir yorum olarak ciddiye alınmalıdır. Çünkü bu düşünce türlerinde doğayı, insanlığı ve yaşamı sorgulayıp anlamlı ve tutarlı yanıtlar arama gayreti vardır. Üzerinde uzun uzadıya tartışılan düşünce ürünleri bu tür olanlardır.

Bir de kabuller ve varsayımlar üzerine kurulu, babadan gördüğünü tekrarlayan, derinliğine bir sorgulama içermeyen düşünceler vardır ki onlara ben sadece "**düşünce kirliliği**" demek durumundayım. Nasıl ki ses kirliliği, görüntü kirliliği varsa, düşünce kirliliği de vardır. Bunlar da bol miktarda sürekli olarak, her fırsatta karşımıza çıkmakta, anlamlı ve derin düşünmemize engel olmaktadır.

Fakat, bilimsel düşüncede ve felsefi düşüncede "ön yargılar", "varsayımlar", "geleneksel kabuller" yok mu? Elbette ki var. Onlar bizlere öylesine işlenmiş, öylesine sindirilmiş ki onlarsız düşünmeyi dahi beceremiyoruz. Onlar "biz" olmuşlar. Biz de "onlar" olmuşuz.

Nedir bu önyargılar, varsayımlar ve geleneksel kabuller? Saymakla bitmez. Ama başlayalım. Örneğin "**nesnellik varsayımı**" üzerinde biraz düşünelim. "Nesne" deyince ne anlıyoruz? Madde mi? Cisim mi? Ne-ise-ne mi? Evet, bu sonuncusu. Ne-ise-ne. Yani, tanımlanamayan, ne söze ne de sayıya sığmayan soyut bir kavram.

Nesneyi bir cansız varlık olarak düşünmek bizi canlı-cansız ayırımına ve bu kavramların tanımına götürür. Canlı varlık ne zaman cansız olur? Veya cansız varlık hangi şartlarda canlılık kazanır? Bu gibi derin konulara sonra gireceğiz. Şimdilik nesne için şöyle bir tanım yapabiliriz. Nesne: Öznenin dışında kalan her "şey".

İyi de, bu tanım bize iki tane yeni tanım yapmamızı gerektiriyor. **Özne** nedir? ve **Şey** nedir?

Özne, cümle içinde **iş yapan**, yani fail. Fizikte ise iş yapma gücüne sahip olana "enerji" diyoruz. Şu halde "İş yapan enerji ise, özne = enerjidir". Bir diğer ifadesi de **bizim özümüz enerjidir**. Biz (özne) ne maddeyiz ne de nesneyiz. Biz doğrudan doğruya enerjyiz. Çünkü bizler iş yapma kapasitesine (yetisine) sahibiz.

Bu tanımdan hareketle diyebiliriz ki: "**Şey**, iş yapma yetisine sahip olmayan varlıktır". Şu halde "şey" enerji sahibi değildir. Veya en azından enerjisini ortaya koyabilme yeteneği

yoktur. Enerjisi olsa da gizlidir. Onun enerjisini açığa çıkartabilmek için dıştan ona etki etmek ve onun tepkisini sağlamak gereklidir.

Özne olmak zor, **şey** olmak ise kolaydır.